

bordell va amb *bord* i la seva família, i ben mirat això ho sap tothom des del temps d'Eiximenis, segons les frases amb què increpa un bord: «Digues, *bordagàs*, ribalt pudent --- que-t dius fill de Déu, e çno sabem que tu est fill d'aytal bacalar e d'aytal putana, engendrat en lo *bordell*?», *L. dels Angels*, 133 v. Més aviat creuria jo que, format *bordeller* (o *bordalier*, no menys freqüent antigament a França, i aquest passava a *bordelier* fonèticament, sobretot en el Nord) des de *bord*, se n'extragué *bordell* com el lloc freqüentat per les persones llibertines o *bordelleres*.

M'atreviria a no descartar un altre factor formatiu, que hi ajudaria: la capital de la Girona, anomenada *Bordel* en oc. ant., ha estat molt difamada, i apreciem el fet que totes les ciutats portuàries tenen un barri de mala fama —un «districte quint», com Barcelona uns «barris baixos»—; i en el cas de Bordeus la mala fama era agreujada en els Ss. XIII-XV pel fet de ser el cap i casal de Gascunya una ciutat ocupada, amb guarnició britànica: «a quina ciutat amb guarnició estrangera el mal no s'agreuja? Ben segur que l'honesta gent del camp s'escandalitzaria: «aquò es *Bordel*?, aquò es un *bordell*!». Si corrien *bordeller* i *bordellenç* 'lliberti' i al costat d'això encara s'hi ajuntava *Bordel*, pedra d'escàndol de molts, la concreció definitiva del derivat regressiu *bordell* era inevitable. Una contraprova és que també les ciutats portuàries són lloc de llatzerets o leproseries, i *bourdieu* («qui désigne parfois dans l'ancienne langue une maladie», Sainéan, *l. c.*) és una de les formes més conegudes que vénen de BURDIGALA (i encara hi havia *bordil* antic [veg. BORDA] amb derivat *bordilier*, que pogueren ajudar-hi).

L'àrea internacional del present tipus lèxic té el seu centre de popularitat màxima en occità i en català, i en gran part és des d'aquestes dues llengües que s'encomanà a les altres. També va passar certament a algunes de germàniques, almenys el neerl. *bordeel* i l'al. *bordell* (de fort sabor foraster). Arrels fondes no n'hi presenta més que en anglès, on és *brothel* pron. *bròðl*. No asseguraria que ací no sigui també el Bordeus dels senescals britànics un gran responsable (la -d- és fricativa entre -r- i vocal igual en gascó que en ibero-romànic); però observem sobretot que en aquest sentit el mot no apareix en la literatura anglesa fins al S. XVI, que en el S. XV hi és només 'dona immoral', i en la primera aparició en el S. XIV, en Gower, és un «worthless fellow»: amb raó, doncs, s'admet avui (*Oxf. Dict. of Engl. Etym.*) que al principi es formà partint de l'ags. *bréodan* 'degenerar', 'espatllar-se'; no, però, entenc jo, com un derivat anglès espontani d'aquesta arrel germànica pura sinó per adaptació a ella de l'occitanisme *bordel* a mesura que els mariners anglesos anaven propagant-lo.

Breument heus ací la cronologia en les altres llengües romàniques. El port. *bordel* no apareix fins al S. XV.² El cast. *burdel* («lupanar», Nebr.), que apareix des del S. XIV (vegeu detalls en DCEC I, 546a), igual que el portuguès, és manlleu del cat.-oc.; sinó que per les raons que desenrotllo en el meu llibre el

canvi de *o* en *u* no pot ser ací degut a les evolucions fonètiques de la llengua originària: probablement hi hagué influència de l'adjectiu autòcton *burdo* ajudat pel mot indígena de la mateixa família, *burdegano*.

L'it. *bordello* hi és molt més antic i ben arrelat; ja apareix en el *Novellino*, fi S. XIII, i els derivats que ja li he citat contribueixen a donar idea de bon i antic arrelament; és natural que gràcies als trobadors s'estengués allí aviat des de l'occità: però no hi apareix el mot ni la seva família en un ambient literari tan robust i popular com en oc. i cat. El fr. *bordel* es presenta sovint des de c. 1300 i, potser ja una mica abans, però les seves aparicions no són tan seguides com en les llengües del Sud; i, quan reapareix amb freqüència en el S. XVII, ho fa en la forma *borde!* (no **bourdeau* com hauríem d'esperar), revelant-se com a imitat d'Itàlia.

DERIV.: *Bordellada*. *Bordellam*. *Bordellejar*. *Bordelleja*, *bordeller*, *bordellest*, V. supra. *Bordellós*. *Esbordellar*, i sobretot *esbordellat* 'desbaratat, posat en desordre' (*AlcM*); AMALCOVER unes vegades sembla donar-li un sentit com 'descordat' (BDLC IX, 362) altres vegades 'absurd, condemnable': «la irracional, estúpida i *esbordellada* costum --- d'ensenyar en foraster an el jovent el catecisme de la doctrina cristiana» (ib. VI, 226).

CPT.: *Bordellevat*, que el jove J. Verdager posa en boca d'un seu interlocutor (*DAG.*, *AlcM*) (qui, tu?, *Bordellevat!*), em sembla format de *bordell* amb *abat*, compost popular, brutal i sarcàstic, que primitivament significaria una cosa semblant al que els personatges de la picaresca castellana anomenaven *taita de mancebia* ('pare i protector de prostitutes'), pròpiament 'alcavot', 'rufià' (cf. supra la cita d'Eiximenis): un abat d'una mongia de dones no pas «sanctimoniales».

¹ L'argument de la presència en romanès potser no val en aquest cas, tot i que li sembla ser-hi autòcton «à en juder d'après les noms topiques: *Bord*, *Borde*, *Bordeiùs*». Segons M-L. el darrer significa 'cabana oberta en terra' i seria un esclavisme, búlgar *bordeli* [ignoro si aquest es pot relligar amb el proto-eslau *borzda* 'solc', arrel BHERES-, IEW']. Tampoc veig clar si hi ha gaire relació en un *borrel* de Peire d'Alverne que Rayn. explica per «bagarre» (i PSW I, 157 ho nega; i també potser *boreil* en el mateix): sembla relacionat amb el nostre *bordell* 'desori'. — ² Res a veure el gall. *bordelo* «encuante, caballeria agregada a otras» (*Dicc. de la R. Acad. Gallega*), de la família del cast. *borde*, *bordo*, 'vora', etc., per al qual veg. D. Alonso, *RFE* xxxiv, 238-48.

Bordellabat, -*llevat*, V. cpt. de *bordell* *Bordenc*, V. *bord* i (cf. *bordell*) *Border*, V. *borda* *Borderia*, *borderis*, *bordet*, V. *bord* *Bordigol* ross. 'closa de joncs en una boquera de riu, per agafar peix', prov. *bourdigo* id. (*Calendau* IX, 68.3), veg. E. T. C. I, 190 *Bordiòl*, *bordissalla*, *bordissenc*, *bordisser*, *bordissot*, V. *bord* (i cf. *bordell*)